

Arheologija u Srbiji

Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Arheologija u Srbiji.
Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Izdavač:

Arheološki institut
Kneza Mihaila 35/IV
11000 Beograd
www.ai.ac.rs

Za izdavača:

Snežana Golubović

Urednici:

Selena Vitezović
Đurđa Obradović
Milica Radišić

Priprema:

Arheološki institut

Elektronsko izdanje

ISBN 978-86-6439-086-6

Arheološki institut

Arheologija u Srbiji

Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Urednici

Selena Vitezović

Đurđa Obradović

Milica Radišić

Beograd 2023

SADRŽAJ

1. Redakcija, Uvod
2. **Arheološka iskopavanja i rekognosciranja**
3. **Dušan Borić, Dragana Antonović, Praistorija „dunavskog koridora“ u Đerdapu. Istraživanje u 2020. godini**
4. **Vidan Dimić, Dragana Antonović, Selena Vitezović, Danica Mihailović, Prljuša, Mali Šturac: istraživanje u 2020. godini**
5. **Aleksandar Kapuran, Igor Jovanović, Petar Milojević, Rekognosciranja rudnih ležišta i šljačišta u Boru i Majdanpeku u 2020. godini**
6. **Ivan Bogdanović, Goran Stojić, Ljubomir Jevtović, Legijski logor u Viminacijumu: istraživanja severnog dela utvrđenja u 2020. godini**
7. **Nemanja Mrđić, Milica Marjanović, Snežana Golubović, Legijski logor u Viminacijumu: arheološka istraživanja u zoni principije u 2020. godini**
8. **Mladen Jovičić, Saša Redžić, Ivana Kosanović, Zaštitna arheološka istraživanja nekropole na lokalitetu Više Grobalja (Viminacijum) u 2020. godini**
9. **Bebina Milovanović, Ilija Danković, Ljubomir Jevtović, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2020. godini**

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

10. **Sofija Petković, Bojan Popović, Marija Jović, Gordan Janjić, Vrelo – Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija u 2020. godini**
11. **Sofija Petković, Marija Jović, Igor Bjelić, Bojana Ilijić, Arheološka istraživanja, prezentacija i promocija rimskog utvrđenja i naselja Timacum Minus u Ravni kod Knjaževca**
12. **Vesna Bikić, Uglješa Vojvodić, Marina Pavlović, Istraživanja, restauracija i revitalizacija kompleksa Sahat i Barokne kapije Beogradske tvrđave u 2020. godini**
13. **Marin Bugar, Ivan Bugarski, Uglješa Vojvodić, Milica Radišić, Nikola Lazarević, Arheološka prospekcija donjeg toka Zapadne Morave u 2020. godini: rezultati iz varvarinskog i čičevačkog kraja**
14. ***Analize arheološkog materijala***
15. **Josip Šarić, Okresani artefakti iz mezolitskog horizonta sa lokaliteta Lepenskog Vira – nova saznanja**
16. **Snežana Nikolić, Angelina Raičković Savić, Keramičke posude iz najstarijih celina istraženih u severozapadnom delu logora na Viminacijumu**
17. **Radmila Zotović, Zaključna razmatranja o rimskim kultovima na teritoriji Srbije**
18. **Nataša Miladinović-Radmilović, Dragana Vulović, Selena Vitezović, Nada Radak, Sirmijum – rezultat antropološkog projekta u 2020. godini**
19. ***Projektne i drugi izveštaji***
20. **Mladen Jovičić, Emilija Nikolić, Ivana Delić-Nikolić, Ljiljana Miličić, Snežana Vučetić, Jonjaua Ranogajec, Naučnoistraživački projekat MoDeCo2000 - realizacija projekta u 2020. godini**
21. **Sanja Nikić, Izdavačka delatnost i Bilioteka Arheološkog instituta u 2020. godini**

UVOD

Arheologija u Srbiji: projekti Arheološkog instituta u 2020. godini predstavlja deseti u nizu zbornika radova, čije je izdavanje inicirano tokom 2011. godine, sa ciljem da se predstave preliminarni izveštaji brojnih i raznovrsnih projekata koji se realizuju u okviru Arheološkog instituta.

Radovi su grupisani u tri tematske celine: izveštaji sa iskopavanja i rekognosciranja, analize arheološkog materijala, i izveštaji naučnih projekata i drugih aktivnosti.

Godina 2020. predstavlja prvu godinu u kojoj se naučni rad u Srbiji obavlja u skladu sa novim Zakonom o naučno-istraživačkoj delatnosti, što, između ostalog, znači da su okončani projekti započeti 2011. godine. Samim tim, i Arheološki institut započeo je proces nove unutrašnje reorganizacije, te su saradnici Instituta sada u radu grupisani u okviru velikih tema – praistorijska, antička, srednjovekovna i arheologija Viminacijuma, koje dalje obuhvataju različite manje teme, kao i interdisciplinarna (i intertematska) istraživanja. U 2020. godini započela je i realizacija projekta koje finansira novoformirani Fond za nauku Republike Srbije – projekta MoDeCo2000 (Dizajn maltera za konzervaciju – Rimska granica na Dunavu 2000 godina kasnije/Mortar Design for Conservation – Danube Roman Frontier 2000 Years After), finansiranog u okviru programa PROMIS.

Godina 2020. istovremeno je bila godina specifičnih uslova za rad, pošto je te godine pandemija virusa kovid-19 unela krupne promene u svakodnevne živote, a zbog mera za suzbijanje širenja virusa pojedini aspekti istraživanja, posebno terenski, bili su odloženi ili izvedeni u manjoj meri. Pa ipak, Arheološki institut je, u saradnji sa brojnim institucijama kulture u Srbiji, bio angažovan na većem broju projekata koji su finansirani preko programa Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, a takođe je učesnik i većeg broja međunarodnih projekata. Tokom 2020. godine, Arheološki institut je rukovodio ili učestvovao na iskopavanjima lokaliteta iz perioda praistorije, antike, srednjeg veka i modernog doba, sprovodio je i projekte rekognosciranja, a takođe su saradnici Instituta bili angažovani na analizama raznovrsnog arheološkog materijala, uzeli učešća na većem broju regionalnih i međunarodnih konferencija, i objavili brojne radove u nacionalnim i međunarodnim časopisima, monografijama i tematskim zbornicima.

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Projekti finansirani preko programa Fonda za nauku:

- *MoDeCo2000 (Dizajn maltera za konzervaciju – Rimska granica na Dunavu 2000 godina kasnije/Mortar Design for Conservation – Danube Roman Frontier 2000 Years After: MoDeCo2000)*; ostale institucije koje učestvuju: Institut za ispitivanje materijala, Beograd; Tehnološki fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Projekti finansirani preko programa Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije i ostali nacionalni projekti:

- *Prospekcija Malog Šturca – istraživanje praistorijskog rudarstva: nastavak istraživanja severne granice okna Objekat 1*; ostale institucije koje učestvuju: Muzej rudničko-takovskog kraja, Gornji Milanovac;
- *Stalna arheološka radionica – Srednje Pomoravlje u neolitizaciji jugoistočne Evrope. Drenovac - neolitski megalopolis*;
- *Konzervacija, restauracija i prezentacija neolitske arhitekture u Drenovcu*;
- *Arheološka istraživanja na nalazištu Velika humska čuka u Humu kod Niša*; ostale institucije koje učestvuju: Narodni muzej Niš;
- *Projekat Viminacijum – iskopavanja legijskog utvrđenja na lokalitetu Čair*;
- *Limes u Srbiji – Uneskova svetska kulturna baština. Istraživanje utvrđenja Miroč – Gerulata*;
- *Dunavski limes u Srbiji kao Uneskova svetska kulturna baština – digitalizacija dokumentacije, snimanje iz vazduha i priprema baze podataka*;
- *Arheološka istraživanja, prezentacija i promocija rimskog utvrđenja i grada Timacum Minus u Ravni kod Knjaževca*; ostale institucije koje učestvuju: Narodni muzej Knjaževac;
- *Vrelo-Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija*; ostale institucije koje učestvuju: Muzej Krajine Negotin;
- *Arheološka prospekcija donjeg toka Južne Morave*; ostale institucije koje učestvuju: Narodni muzej, Kruševac;

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

- **Arheološka istraživanja u donjem toku Južne Morave**; ostale institucije: Narodni muzej Niš, Centar za kulturu i umetnost Aleksinac i Narodna biblioteka Stevan Sremac u Sokobanji;
- **Izrada projekta zaštite i prezentacije prostora arheološkog nalazišta Prljuša na Rudniku**;
- **Sistematizacija, dokumentovanje i publikovanje pokretnog materijala sa lokaliteta Pločnik iz zbirke Narodnog muzeja Toplice: koštana i kamena artefakta**; ostale institucije koje učestvuju: Narodni muzej Toplice, Prokuplje;
- **Izrada finalne dokumentacije i obezbeđivanje trajnog i bezbednog skladištenja osteološkog materijala sa ranijih antropoloških istraživanja u Sirmijumu**; ostale institucije koje učestvuju: Muzej Srema u Sremskoj Mitrovici.

Međunarodni projekti:

- **On the Move: Prehistoric Mobility and the Spread of Agriculture in Eurasia (U pokretu: praistorijska mobilnost i širenje poljoprivrede u Evroaziji)**; ostale institucije koje učestvuju: Columbia University, New York, USA;
- **Palaeo-landscape reconstruction of Neolithic Drenovac and its environs in the middle Morava valley, Serbia**; ostale institucije: University of Cambridge, University of St. Andrews, University of Southampton, University of Gent;
- **Arheološka istraživanja naseobinskih sistema, sahranjivanja i rudnih resursa u bronzanoj dobi severozapadne Srbije (projekat Jadar)**; ostale institucije: Muzej Jadra, Loznica, Zavod za zaštitu spomenika kulture Valjevo, Brooklyn College, New York (USA); finansiranje: Ministarstvo kulture i informisanja RS, Institute for Aegean Prehistory (USA), PSC-CUNY Research Award program (USA);
- **Bronzano doba u severoistočnoj Srbiji: metalurgija, naselja i nekropole (Bronze Age in Northeastern Serbia: Metallurgy, Settlements and Necropoles)**; ostale institucije: Institut für Orientalische und Europäische Archäologie (OREA), Wien; Universität Wien - VIAS (Vienna Institute for Archaeological Science), Muzej rudarstva i metalurgije u Boru;
- **Prehistoric landscapes of the Pusta Reka region (Leskovac)/ Praistorijski pejzaži regiona Puste reke (Leskovac)**; ostale institucije koje učestvuju: Österreichische Akademie der

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

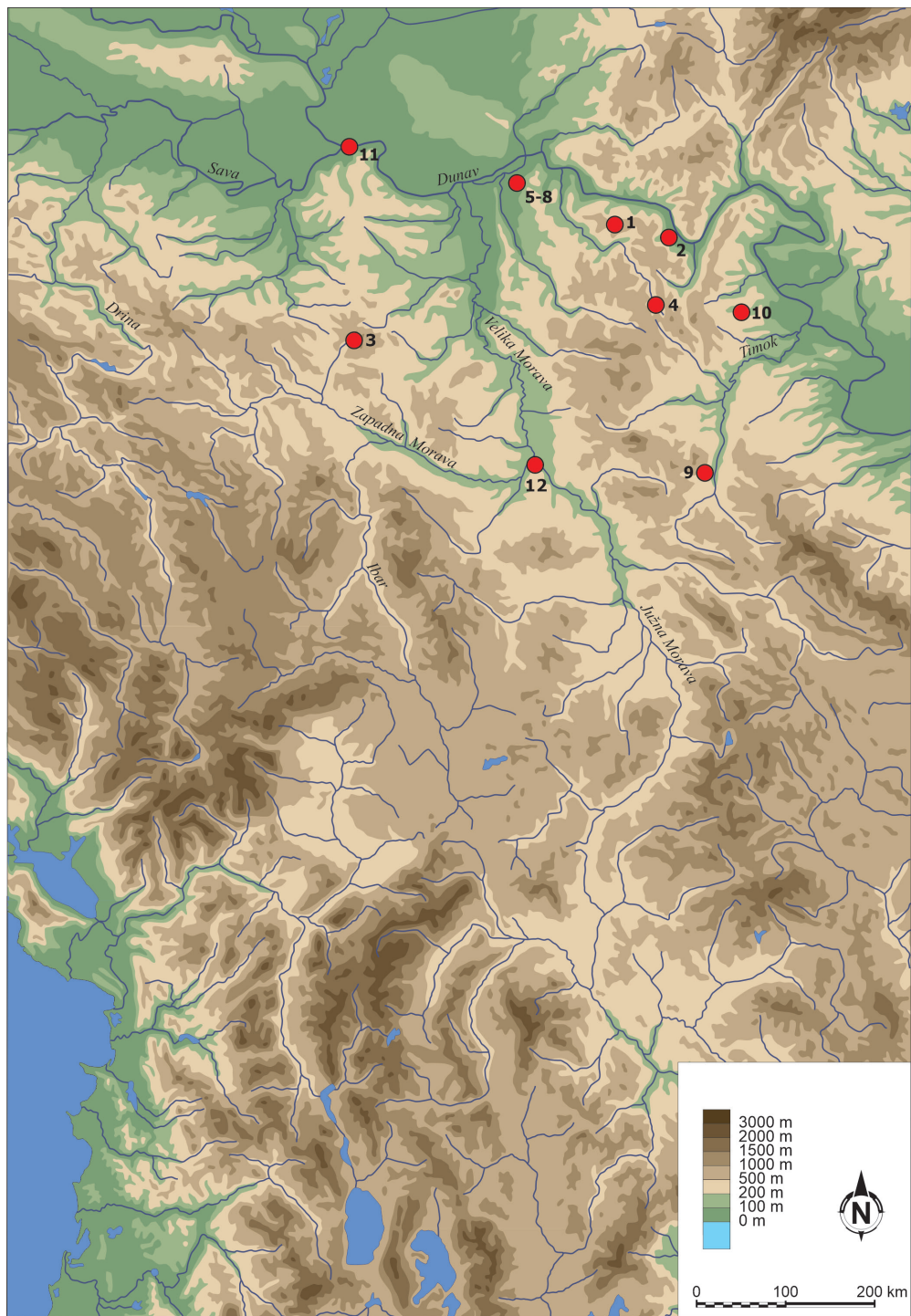
Wissenschaften, Institut für Orientalische und Europäische Archäologie (OREA) (sada: Österreichisches Archäologisches Institut, Wien);

- ***Death and Burial between the Aegean and the Balkans/ Smrt i sahrana između Egeje i Balkana***; ostale institucije koje učestvuju: Österreichische Akademie der Wissenschaften, Österreichisches Archäologisches Institut, Wien;
- ***SEADDA - Saving European Archaeology from the Digital Dark Age***, COST action br. 18128, projekat Evropske Unije, rukovodeća institucija University of York;
- ***TRAME - Tracce di memoria***, projekat iz programa Erasmus +; ostale institucije koje učestvuju: Parco Archeologico del Colosseo (Italija), Liceo Pilo Albertelli (Italija), Škola za dizajn (Srbija), Association of Cultural Heritage Managers - KÖME (Mađarska), Pécsi Hajnóczy József Kollégium (Mađarska), Çatalca Anatolian High School, Istanbul (Turska), Wydziału Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego (Poljska);
- ***Sadika za prihodnost***, projekat iz programa Erasmus+, ostale institucije koje učestvuju: Društvo za rimsko zgodovino in kulturo Ptuj (Slovenija);
- ***Roman Heritage in the Balkans***, ostale institucije koje učestvuju: Udruženje za digitalizaciju i informatizaciju kulturne baštine - Digi. ba (BIH), Udruženje za promociju italijanske kulture u Bosni i Hercegovini - Dante Alighieri (BiH), UET CENTRE (Albanija), Montenegrin Association for New Technologies - MANT (Crna Gora), Montenergy (Crna Gora);
- ***International Danube Camps***, ostale institucije koje učestvuju: International Cultural Communication (Austrija), Opština Donja Mitropolija (Bugarska), Liceul de Arte "Constantin Brailoiu" (Rumunija), Educational Centre of Youth Gifts Development Association (Ukrajina);
- ***Srpsko-francuska arheološka istraživanja u oblasti Caričinog grada***; ostale institucije: École Française de Rome; Centre National de la Recherche Scientifique, Strasbourg; Université de Strasbourg;
- ***The paleogenetics of southem Europeans, admixture, selection and transflormations***, ostale institucije: Universität Wien;
- ***HistoGenes - Integrating genetic, archaeological and historical perspectives on Eastern Central Europe, 400-900*** – ERC Synergy Grant 2019 (Beneficial scientific relations for developing new partnerships and sharing human and technical resources with the aim to promote international understanding and contribute to the pool of global knowledge); vodeća institucija: The Institute of Archaeological Sciences, Eötvös Loránd University in Budapest (Mađarska).

Arheološka iskopavanja i rekognosciranja u 2020. godini:

1. Dubočka Pećina – Kozja
2. Vlasac
3. Prljuša, Mali Šturac
4. Rekognosciranje okoline Bora i Majdanpeka
- 5–8. Viminacium (lok. Legijski logor – Severozapadni deo utvrđenja, Legijski logor –Principija, Više Grobalja, Rit)
9. Timacum Minus
10. Vrelo – Šarkamen
11. Beogradska tvrđava – Sahat kapija
12. Prospekcija donjeg toka Zapadne Morave (Varvarin i Čičevac)

Analize arheološkog materijala

Snežana Nikolić, Arheološki institut, Beograd
Angelina Raičković Savić, Arheološki institut, Beograd

KERAMIČKE POSUDE IZ NAJSTARIJIH CELINA ISTRAŽENIH U SEVEROZAPADNOM DELU LOGORA NA VIMINACIJUMU

Obimna arheološka iskopavanja logora na Viminacijumu, vršena od 2016. do 2020. godine, bila su usmerena na njegov severozapadni deo.¹ Tokom 2019. i 2020. godine, u okviru zaštitnih i sistematskih iskopavanja, istražen je horozont koji se, unutar logora, pružao duž nasipa zapadnog segmenta severnog bedema starijeg logora (sl. 1). Radi se o škarpi, okvirnih dimenzija 70 m x 8 m, koja se od nasipa prostirala u širini od oko 8 m i visini do 2,50 m. Škarpu je činila žutomrka rastresita zemlja sa intenzivnim tragovima gorenja (mrkocrveno zapečena zemlja, garež i pepeo) i žutomrka zemlja glinovite strukture. Pored škarpe, istraženo je i nekoliko ukopa, različitih oblika i dubina, koji su bili ispunjeni sličnom zemljom. Tragovi istog horizonta konstatovani su u okviru najdubljih slojeva prostorija objekta koji pripada mlađoj fazi logora, a koji je izgrađen paralelno sa bedemom, na oko 6 m južno od njega, kao i u ukopima ispod objekta. Istočno od zasvedenih kanalizacionih kanala, takođe su konstatovani ostaci najstarijeg horizonta, ali su oni većim delom bili poremećeni, kako izgradnjom mlađeg kanala, tako i ukopavanjem savremenih instalacija.

Iz ovih celina potiče preko 9.500 fragmenata keramičkih posuda, među kojima je tipološki opredeljeno više od 5.000. S obzirom na to da se radi o horizontu sa intenzivnim ostacima gorenja, tragovi gorenja su vidljivi i na delovima mnogih posuda. Iz tog razloga, spajali su se ulomci posuda različitih boja, a posebno je zanimljiva zdela spojena od fragmenta sive i crvene boje. Pored nekoliko primeraka sačuvanih u celosti, veliki je broj onih koje su imali sve elemente za rekonstrukciju. Delovi istih posuda nalaženi su na različitim dubinama, na međusobnom rastojanju od preko 20 m, a delovi posuda iz škarpe spajali su se sa onima iz ukopa, kao i sa fragmentima nađenim u najnižim slojevima unutar prostorija objekta i ukopima ispod objekta. U okviru repertoara posuda javljaju se kako one koje pripadaju trpeznoj i kuhinjskoj keramici, tako i one koje su služile za skladištenje i transport namirnica, a nađeno je i nekoliko primeraka veoma malih dimenzija – minijaturne posude, čiji oblici podražavaju postojeće forme, uglavnom zdela.

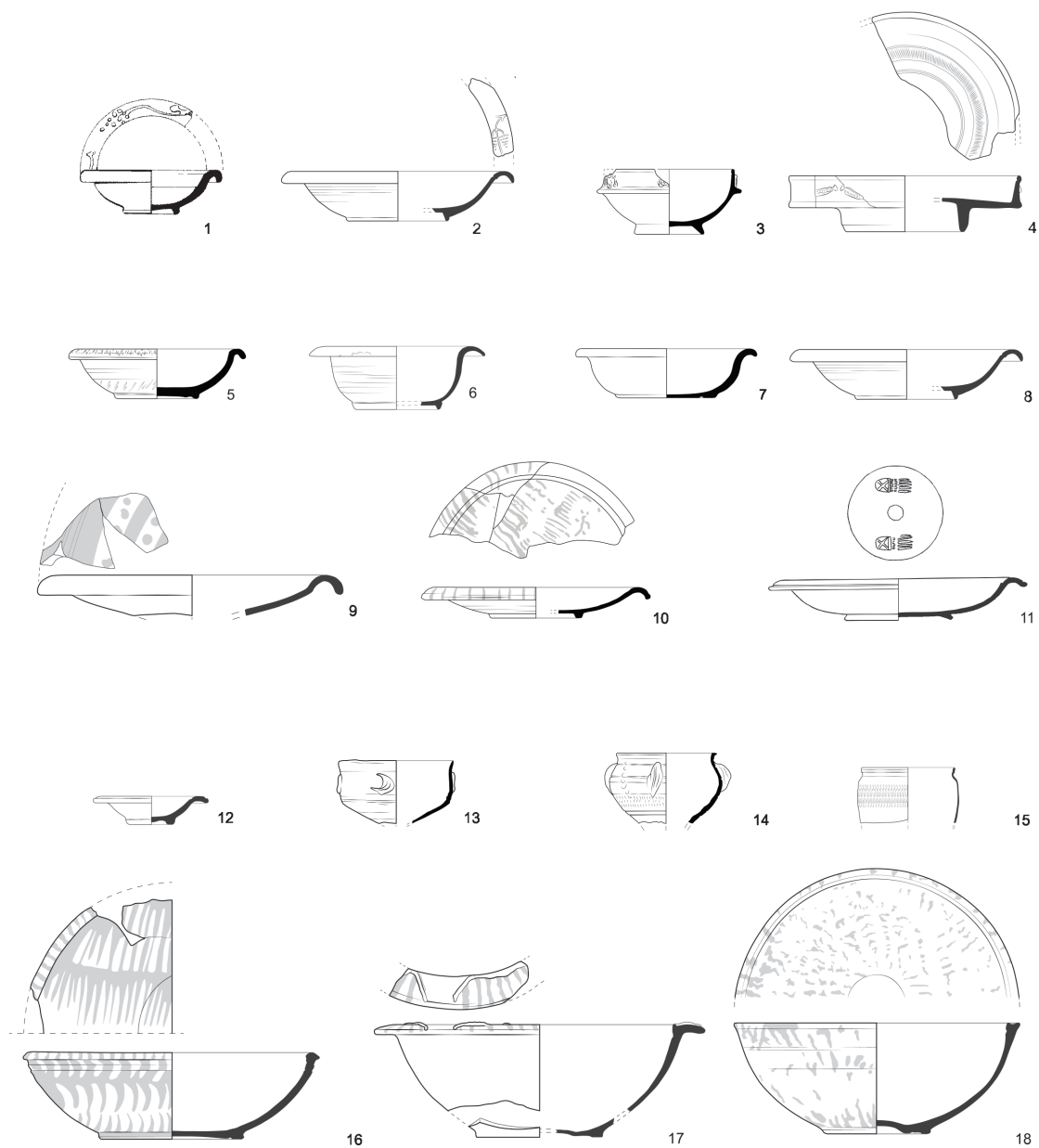
Imajući u vidu obilje materijala, u radu će biti prikazane grupe i tipovi posuda koji su izdvojeni bilo zbog svojih tehnoloških svojstava ili zbog brojnosti, a koje su karakteristične uglavnom za najstariji period života na Viminacijumu.

Slika 1 – Prostor u severozapadnom delu logora, istražen 2019/2020. godine, snimak iz drona (foto-dokumentacija Arheološkog instituta).

U okviru trpezne keramike brojne su importovane posude luksuzne izrade, kako one rađene u tehnici tera sigilate, tako i primerci od gline fine fakture, svetlocrvene do žućkasto-bele (krem) boje pečenja, čija je površina mramorizirana ili bojena i glačana, ali i zdelice i pehari tankih zidova, tzv. flavijejske posude. Luksuznoj keramici pripadaju i posude od fino prečišćene gline, čija je neujednačeno glačana površina dekorisana glačanim motivima.

Posude rađene u tehnici tera sigilate su uglavnom bez reljefnog ukrasa; pripadaju tzv. glatkoj tera sigilati (sl. 2/1–4) i prema tipologiji H. Dragendorfa opredeljene su u zdele i tanjire forme Drag. 25, Drag. 35, Drag. 36 i Drag. 17b (Dragendorff 1895). Kao što je i uobičajeno, ukras je izveden na obodu, apliciranjem vegetabilnih motiva na formama Drag. 35 i Drag. 36, dok su na formama Drag. 25 i Drag. 17b, uglavnom prikazani motivi maski i rozeta. Nekoliko zdeli Drag 25 na dnu, u manjim pečatima forme planta pedis, ima skraćena imena majstora, među kojima je bilo moguće pročitati dva ista L. M. V. – *L. Mag. Virilis*, dok su ostali nejasni. Pečati sa ovim imenom u Viminacijumu su nalaženi na prostoru južne nekropole, ima ih i u Singidunumu, a naš primerak je najbliži onom iz Transdierne (Bjelajac 1990, 136–137, sl. 62–66).

Slika 2 – Trpezne posude luksuzne izrade (crtao N. Bobić).

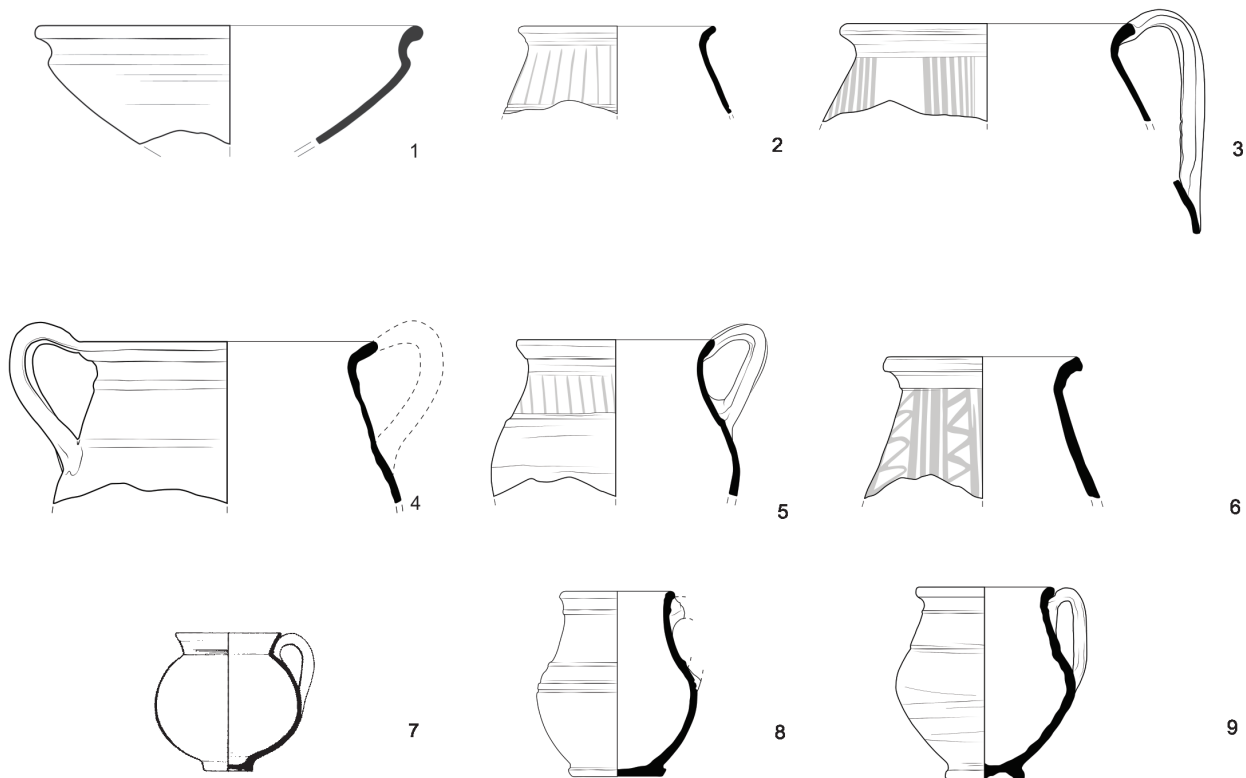
Po uzoru na pomenute forme od tera sigilate Drag. 35 i Drag. 36, proizvedene su i različite varijante zdela i tanjira, koje predstavljaju najbrojnije oblike među trpeznom keramikom (sl. 2/5–11). Rađene su od dobro prečišćene gline, najčešće su pečene u crvenim tonovima, sa crveno bojenom i glačanom površinom. Znatno je manje onih žućkastocrvene (krem) boje pečenja, na čijoj je površini mramorizacija izvedena crvenom, mrkom ili oranž bojom. Samo sporadični primerci su bez premaza, kao i oni čija je unutrašnjost slikana (sl. 2/9). Ove posude se, nešto ređe, javljaju u sivoj boji pečenja, kada je površina tamnosivo do crno bojena i glačana. Ukas stilizovanih listolikih motiva u kombinaciji sa sitnim granulama izveden je apliciranjem na obodu posude, dok neki od primeraka, na dnu imaju pečatni, uglavnom listoliki ornament i ubode izvedene radlom. Istih tehnoloških svojstava su i minijature posude, slične obliku Drag. 35. Njihov obod je prečnika do 8 cm, a visina iznosi svega 1,5 cm (sl. 2/12).

U skupini posuda tankih zidova (sl. 2/13–15), najviše je zdelica bikoničnog ili sferičnog recipijenta, a u nešto manjem broju su zastupljeni pehari ovoidne forme. Ove posude rađene su od gline fine fature, pečene u tonovima crvene boje – od svetlocrvene do krem, površina je sa oranžcrvenim do mrkocrvenim premazom, a ornament čine stilizovani floralni motivi, aplicirani na gornji deo posude, dok je donji segment recipijenta ukrašen nizovima uboda izvedenih radlom. Znatno je manje primeraka, uglavnom pehara, svetlosive boje pečenja, čija je površina tamnosivo do crno bojena. Pored tipološki definisanih, javljaju se i usitnjeni delovi posuda čiji precizan oblik nije bilo moguće odrediti, a među njima su i fragmenti trbuha i dna pehara tankih zidova, iste boje pečenja kao opredeljeni primerci (krem do crvene boje), ali bez premaza na površini.

Karakteristična za najstariji horizont jeste grupa posuda – zdela i tanjira, koje imaju iste tehnološke karakteristike – fino prečišćena glina, svetle žućkastocrvene (krem) boje pečenja, najčešće svetlosiva na prelomu, sa mramorizacijom u oranžcrvenim tonovima na površini (sl. 2/10, 16–18). Pored pomenutih tanjira, čiji je oblik sličan formi Drag. 36, ovoj grupi pripadaju i konične i kalotaste zdele, kao i zdele sa kragom ispod oboda, koje su po obliku, ali ne i funkciji, slične tarionicima rađenim u tehnici tera sigilate, forme Drag. 53. Na obodu su dve plastične trake koje imitiraju izlivnik, a unutrašnja površina nije ogrubljena (sl. 2/17). Pojedini oblici zdela, poput dubokih, kalotastih i onih sa kragom ispod oboda, imaju specifično profilisano dno, kakvo nije primećeno na postojećim posudama - ivica je u vidu trake, a u središtu je poluloptasto ispupčenje (sl. 2/17–18). Na osnovu navedenih karakteristika, izvesno je da posude iz ove grupe predstavljaju proizvode iste radionice.

Izdvojena je još jedna grupa posuda sa sličnim tehnološkim karakteristikama – dobro prečišćena glina, siva boja pečenja i neujednačeno glačana površina (sl. 3/1–6). Ovu grupu čine različiti tipovi posuda, poput nekoliko varijanti zdela „S“ profilacije, kao i pehari i krčazi sa jednom ili dve drške koje nadvisuju obod. Na ovim posudama, uglavnom, peharima i krčazi-

Slika 3 – Trpezne posude sa glačanom površinom i/ili ornamentom (crtao N. Bobić).

ma, na gornjem delu recipijenta je ukras izveden glačanjem, najčešće u vidu vertikalnih, paralelnih traka različite debljine, kao i kombinacija talasastih i ravnih traka, a neretko i motiv romboida, ili kombinacija navedenih motiva. Slične karakteristike imaju i neki oblici lonaca i pitosa, o kojima će biti reči u delu o posudama za skladištenje namirnica.

U najstarijim horizontima takođe se javljaju sivo pečeni i bojeni pehari sa jednom drškom, koji se ne razlikuju mnogo u osnovnoj profilaciji i tehnološkim svojstvima, ali imaju drugačije oblikovana dna i drške (sl. 3/ 8–9). Ovi pehari mogu biti bojeni tamnosivom do mrkom mat bojom, a kod retkih primeraka, površina je delimično glačana.

Velikom brojnošću i specifičnim osobinama izdvajaju se i pehari sa tankom, valjkastom drškom i loptastim recipijentom, na uskoj punoj stopi (sl. 3/7). Svi primerci imaju iste karakteristike – fino prečišćena glina, bela do krem boja pečenja i glačana površina, a razlikuju se samo u dimenzijama. Prečnik oboda je od 5 cm do 7 cm, a visina 7,5 cm do 9,5 cm.

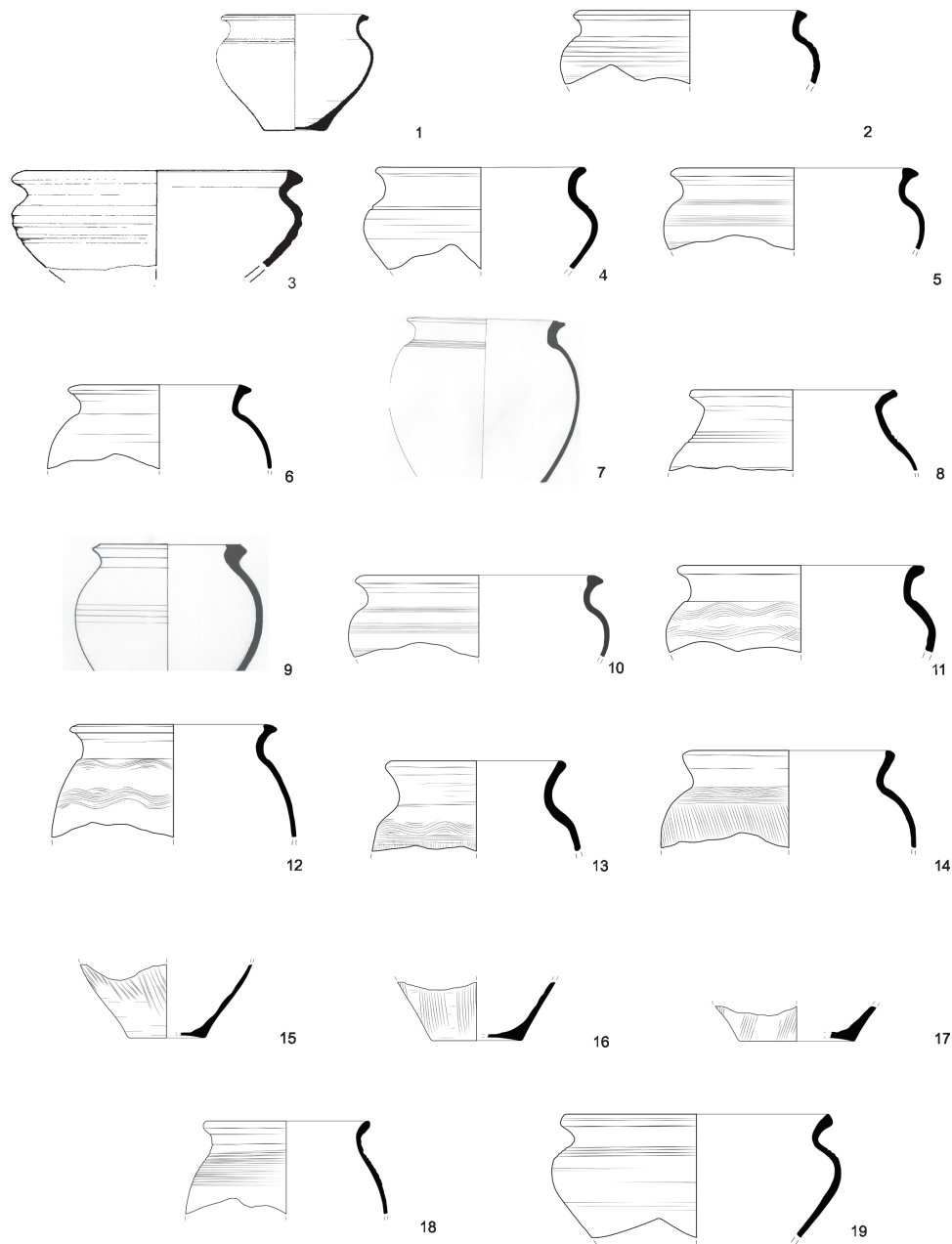
Posude koje su korišćene za pripremanje i kuvanje hrane, osim malobrojnih izuzetaka, čine lonci i duboke zdele. Većina ovih posuda ima lučno izvijen ili koso razgrnut obod, sa različito profilisanim ivicama i plicim ili naglašenim žljebom za poklopac; trbuh je najčešće visoko postavljen, a dno ravno (sl. 4/1–9). Glina od koje su pravljene sadrži veće ili manje primese, uglavnom sitnozrnog peska, a pečeni su u tonovima crvene, nešto ređe, sive boje. Ukoliko postoji, ukras je smešten na gornjem delu posude i čine ga urezane horizontalne ili talasaste linije, odnosno pliće kanelure.

U okviru kuhinjske keramike su izdvojene dve grupe posuda čiji oblici se ne razlikuju znatno od gore pomenutih, ali imaju drugačije karakteristike. Jednoj grupi pripadaju zdele i lonci od dobro prečišćene gline, ili od gline koja sadrži neznatne primese sitnozrnog peska, a boja pečenja je svetlosiva. Ono što ih čini specifičnim je način ukrašavanja – na gornjem segmentu posuda su tanke, višestruke horizontalne ili talasaste linije, urezane gustim češljem (sl. 4/10–17). Kod nekih oblika lonaca, ispod horizontalnih linija, nalaze se snopovi iskošenih linija koje se spuštaju do samog dna (sl. 4/14–17). U odnosu na ostale posuda koje su služile za kuvanje, zdele i lonci sa navedenim karakteristikama su zastupljene znatno manjim brojem nalaza.

Posebnu vrstu u okviru kuhinjske keramike predstavljaju i malobrojni primerci zdela i lonaca rađenih od dobro prečišćene gline, crvene boje pečenja, sa tamnosivim mat premazom na površini. Svi primerci, kako zdela, tako i lonaca, su istog oblika i dimenzija. Redovan ukras na ovim posudama čine guste, horizontalno urezane linije na gornjem segmentu recipijenta (sl. 4/18–19).

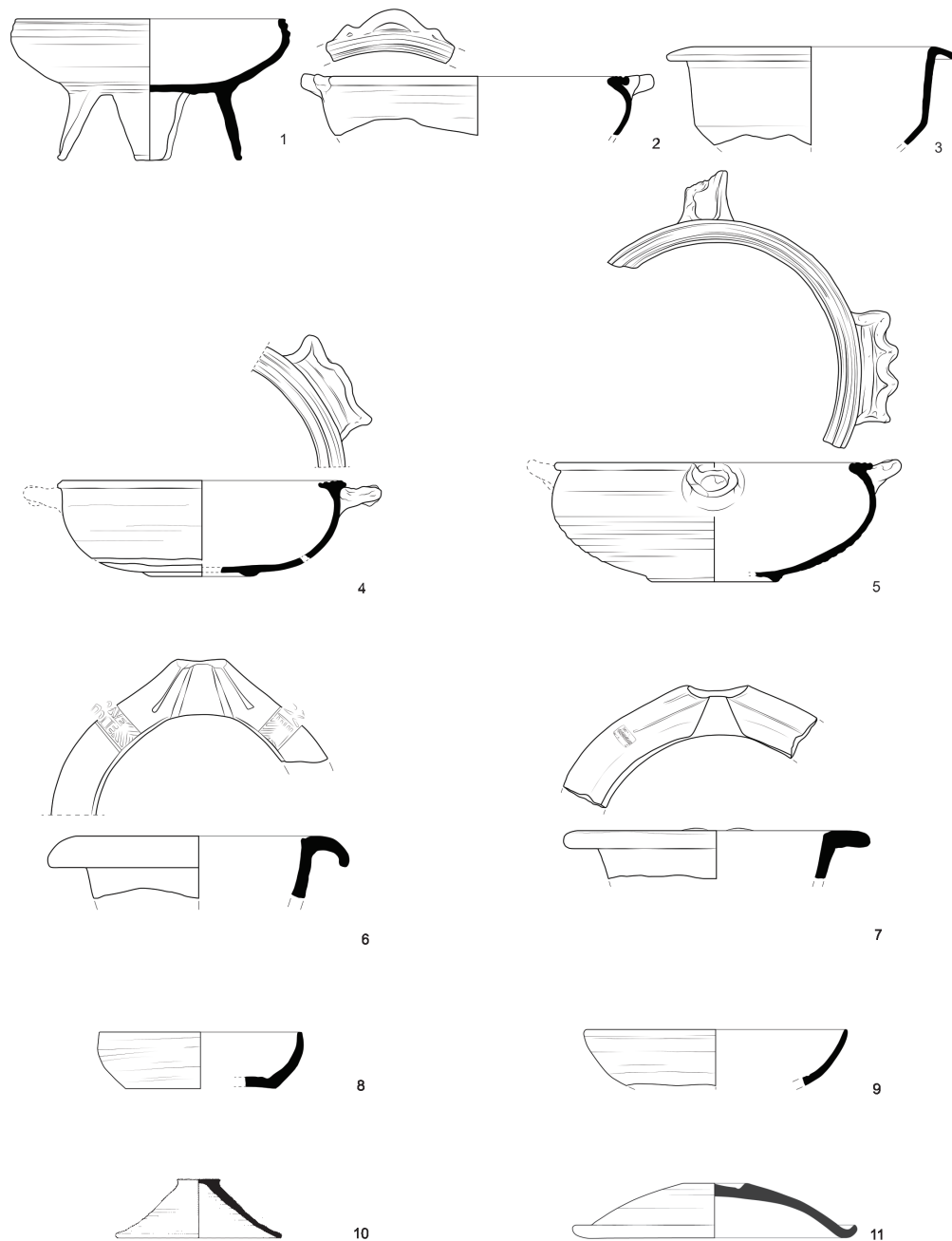
Zdele i lonci ukrašeni gustim češljem, kao i one posude sa mat premazom na površini, predstavljaju import; na Viminacijumu se ne javljaju posle sredine 2. veka. Sudeći prema posudama iz kasnijih perioda, tehnika ukrašavanja gustim češljem, kao ni premaz na kuhinjskim posudama, nisu bili bliski lokalnim majstorima.

Najstarijim celinama pripadaju i brojne ognjišne zdele na tri široke trakasto profilisane noge, tzv. tripodi, pravljene, uglavnom od gline sa primesama krupnih zrna peska, svetlosive ili žućkastobele boje pečenja, kao i crveno pečene zdele bikoničnog recipijenta, od gline sa manjim primesama sitnozrnog peska (sl. 5/1, 3). Kuhinjskoj keramici pripadaju i zdele sa horizontalno apliciranim drškama, među kojima se, pored onih sivo pečenih (sl. 5/2) javljaju i primerci većih dimenzija sa slično profilisanim pločastim drškama ispod oboda (sl. 5/4–5). Među njima je jedna koja na trbuhu ima izlivnik u vidu kružnog piska, te možemo pretpostaviti da je pisak predstavljao sastavni deo i ostalih primeraka. Ove zdele imaju iste tehnološke karakteristike – crveno pečena glina sa manjim primesama sitnozrnog peska i mestimično glačana površina. Pomenuti oblici zdela nisu nalaženi u horizontima datovanim posle treće decenije 2. veka.

Slika 4 – Kuhinjska keramika (crtao N. Bobić).

Slika 5 – Kuhinjska keramika (crtao N. Bobić).

Brojnu kategoriju iz najstarijih celina predstavljaju i mortarijumi masivnih zidova, koji na širokom, lučnom obodu imaju izlivnik, a unutrašnjost posude je ogrubljena. Takve odlike, omogućavale su da se u ovim velikim posudama mrve određene vrste namirnica (sl. 5/6–7). Mnogi primerci sa obe strane izlivnika imaju urezane grančice, a na samo jednom je pečat, koji zbog izlizanih slova nije identifikovan.

U okviru keramičkog materijala iz najstarijih horizonata, po broju posuda se izdvajaju i plitki tanjiri, veoma sličnih dimenzija i tehnoloških osobina – glina sa primesama sitnih zrna peska, crvene boje pečenja. Tanjiri sličnih oblika, ali različitih veličina i različitih tehnoloških svojstava, poizvođeni su tokom celog 2. i do sredine 3. veka.

Poklopci su, osim malobrojnih izuzetaka, korišćeni za posude u kojima je kuvana hrana. Zastupljeni su velikim brojem nalaza; najviše je onih konične forme sa ravnom drškom naglašenih ivica (sl. 5/10). Svi primerci su rađeni od dobro prečišćene gline, a boja pečenja je najčešće crvena. Javljaju se u različitim veličinama, te je izvesno da je ovaj oblik, jednostavan za izradu i praktičan za upotrebu, korišćen za poklapanje različitih oblika posuda. Primerci plitkog kalotastog recipijenta (sl. 5/11), koji na mestu drške imaju plíce kružno udubljenje, a obod je lučno izvijen, sudeći po kružnom udubljenju umesto drške i profilirani oboda, kao i tragovima gorenja na spoljnoj-koničnoj strani, prilikom upotrebe bili su okrenuti koničnim delom na dole, poput poklopaca-zdela. Za razliku od prethodno navedenog oblika, ovi poklopci su veoma sličnih dimenzija i karakteristika – glina sadrži manju količinu peska, a boja pečenja je u nijansama crvene boje. Verovarno su pravljani u istoj radionici, za određene tipove zdela ili lonaca. U Viminacijumu su korišćeni od kraja 1. do druge trećine 2. veka.

Posebnu grupu predstavljaju i posude rađene bez upotrebe vitla ili kalupa (sl. 6/1–9) za koje se najčešće koristi termin rukom rađena keramika. Mnogi primerci u sastavu gline imaju različite primese, poput usitnjenih kamenčića ili tucanih ljuštura školjki i puževa. Među posudama je najviše lonaca ovoidnog oblika, ali i šolja sa koničnim recipijentom i jednom drškom, tzv. dačkih šolja. Lonci su, kao što je i uobičajeno za ovu vrstu posuda, ukrašavani apliciranom trakom sa utisnutim prstima, metličastim ornamentom ili različito izvedenim urezima i ubodima. Šolje se javljaju u nekoliko srodnih varijanti sličnih dimenzija, čiji se prečnik oboda kreće od 11 cm do 13 cm, osim pojedinačnih manjih primeraka, prečnika 9 cm, ili onih većih, prečnika 15 cm.

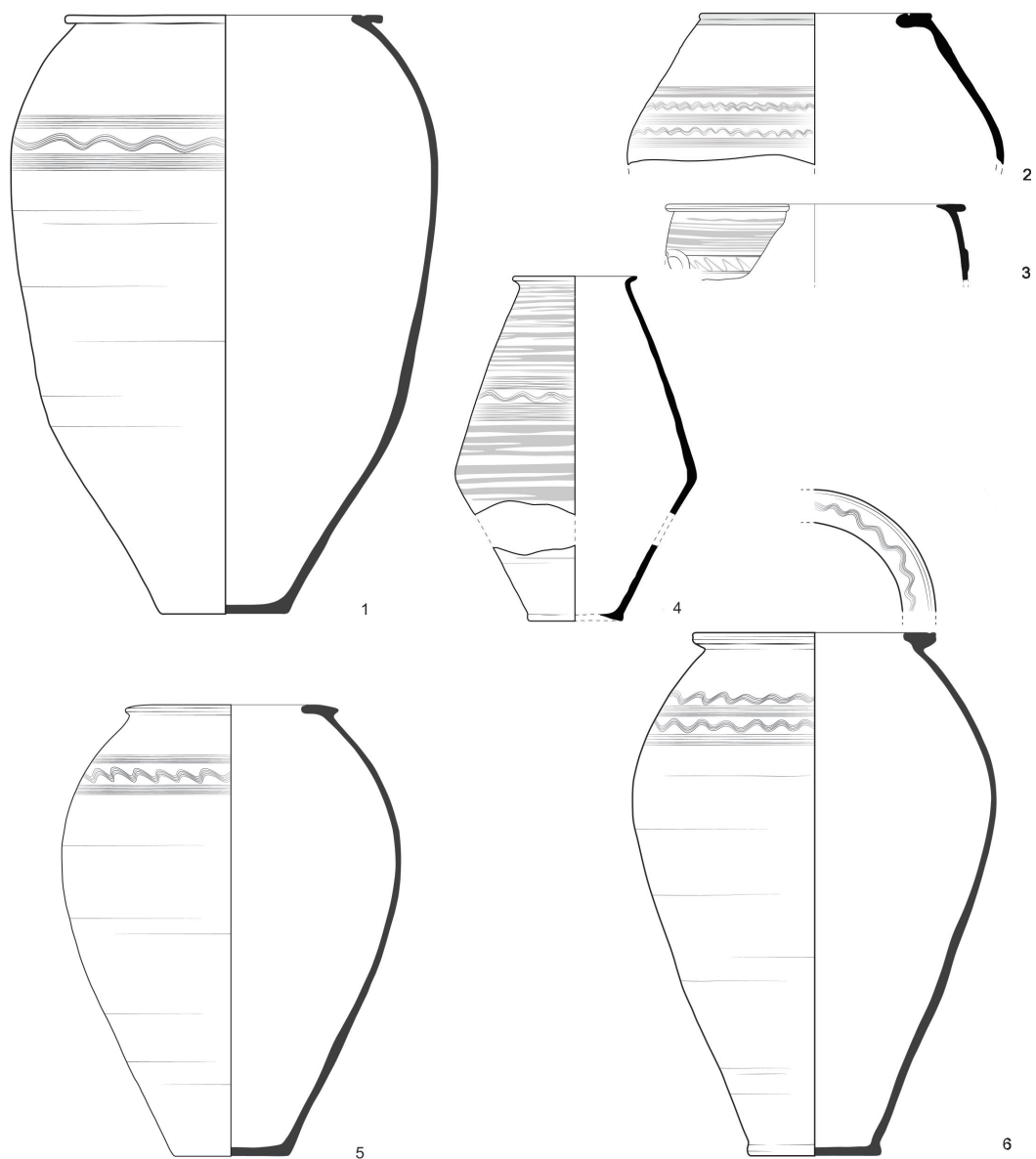
Najstariji sloj karakteriše veliki broj posuda koje su služile za skladištenje i čuvanje namirnica – pitosa (sl. 7/1–6). Najviše je primeraka sa istim tehnološkim karakteristikama, veoma sličnim gore opisanoj grupi trpeznih posuda – dobro prečišćena glina pečena u nijansama sive boje (sa slojevitim sivim nijansama na preseku) i neujednačeno glačana površina. Svi primerci imaju širok, horizontalan obod, sa uvučenom unutrašnjom ivicom, često prstenasto naglašenom; pored dubokog žljeba, na obodu jednog pitosa je urezana višestruka talasata linija. Na gornjem segmentu vrećastog ili ovoidnog recipijenta, ukras čini nekoliko

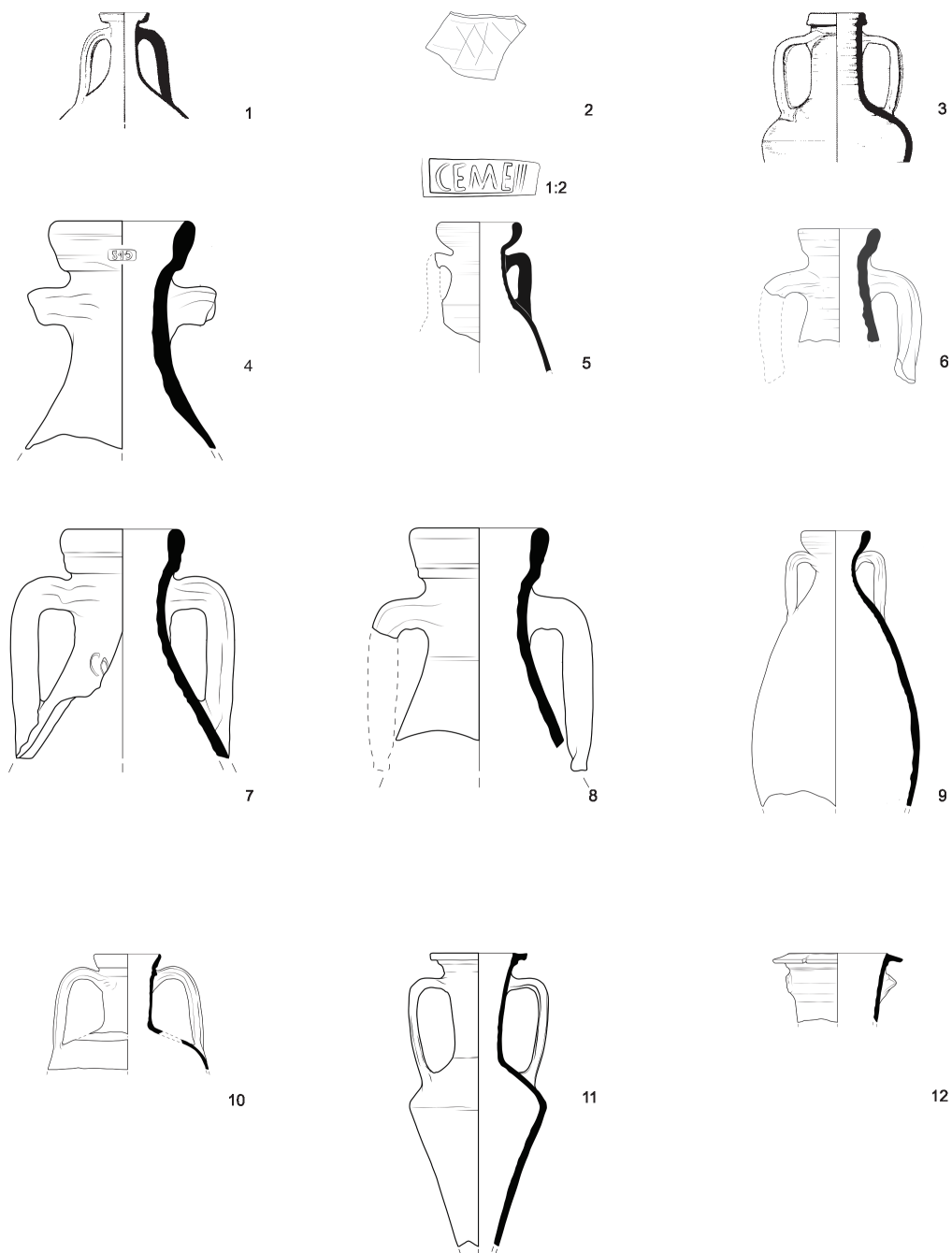
Slika 6 – Posude rađene bez upotrebe vitla (crtao N. Bobić).

redova višestrukih horizontalnih i talasastih linija, urezanih gustim češljem. Njihova visina se kreće između 65 cm i 85 cm, trbuh je na nekim primercima blago deformisan, debljina zidova je neujednačena, a dna su u odnosu na visinu, nesrazmerno uzana (njihov prečnik iznosi do 18 cm). Iste karakteristike i sličan način ukrašavanja gustim češljem, ima i lonac sa oštro profilisanim obodom i visokim bikoničnim trbuhom (sl. 7/4), koji je najverovatnije, takođe služio za skladištenje namirnica. Nekoliko pitosa manjih dimenzija na trбуhu imaju aplicirane polukružne trake koje imitiraju drške, a između njih je talasasta linija izvedena glačanjem (sl. 7/3).

Nađeno je i nekoliko pitosa crvene boje pečenja (sl. 7/2). Ovi pitosi vrećaste forme imaju slično oblikovan obod kao i oni pečeni u sivoj boji, s tim da je prevučen crnim smolastim pre-mazom. Glina od koje su pravljени je specifične fature - dobro prečišćena, sa grumuljicama

Slika 7 – Posude za skladištenje (crtao N. Bobić).

Slika 8 – Amfore (crtao N. Bobić).

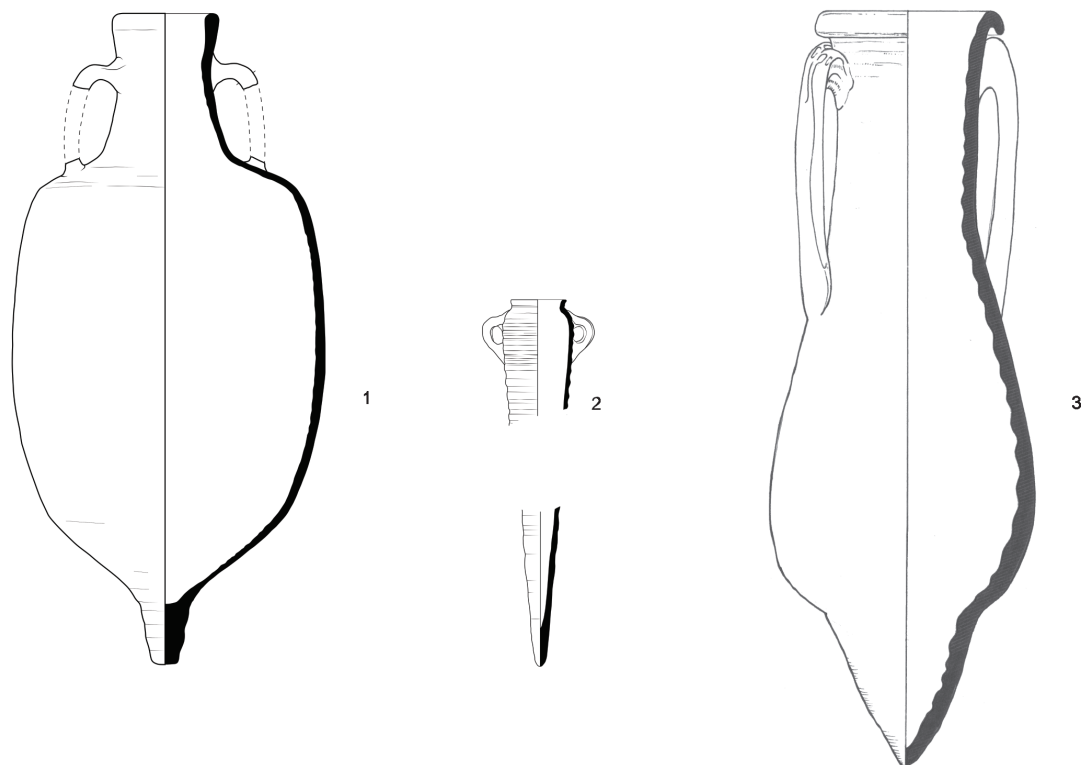
gline iste strukture, površina je delimično glačana, a gornji segment recipijenta je, kao i kod sivo pečenih, ukrašen horizontalnim i talasastim linijama urezanim gustim češljem. Pitosi sive boje pečenja javljaju se samo u najstarijm horizontima s kraja 1. i početka 2. veka, dok su oni crveno pečeni, sa smolastim premazom na obodu, na Viminacijumu nalaženi u horizontima datovanim do sredine ili treće četvrtine 2. veka.

Jednu od najzastupljenijih kategorija u keramičkom materijalu iz škarpe i ukopa predstavljaju amfore (sl. 8–9). Među njima je najviše onih koje su prema podeli Lj. Bjelajac opredeljene u tip III (Bjelajac 1996, 23–25). Amfore su različitih oblika (sl. 8/1, 3), ali imaju zajedničke specifične karakteristike, koje se ogledaju, kako u strukturi gline, tako i u boji pečenja i obradi površine. Kao i kod pomenutih pitosa, u fino prečišćenu glinu su dodavane grumuljice gline istog kvaliteta, boja pečenja je od žućkastobele do oranžcrvene, a površina je glačana tako da izgleda neravnomerno bojena u oranž tonovima. Kod većine primeraka unutrašnjost je premazana razmućenom glinom, izuzev njih nekoliko sa crnim smolastim premazom. Na trбуhu jedne amfore je, nakon pečenja, urezano XX V (sl. 8/2). Ova vrsta amfora, za transport vina, je severnoitalskog porekla. Na Viminacijumu se javlja do treće četvrtine 2. veka.

Amfore zvonolikog otvora i vrećastog recipijenta koji se završava špicastim dnom (Bjelajac 1990, tip I, 13–19), su rađene od dobro prečišćene gline crvene boje pečenja. Prema podeli H. Dresela svrstane su u formu 6, koja se javlja u nekoliko varijanti (Dressel 1899). Iako pečati na obodima ovih amfora nisu retki, među brojnim nalazima iz najstarijih horizonata viminacijumskog logora (sl. 8/5–6), samo je jedna imala pečat *CEMH(?) CEMEI(?)* (sl. 8/5), koji nije identifikovan. Centri proizvodnje amfora nalazili su se u Istri, odakle su sa tečnim sadržajima (vino ili maslinovo ulje) u Viminacijum dopremane krajem 1. i u prvim decenijama 2. veka.

Sličnog osnovnog oblika, ali znatno manjih dimenzija, su amfore rađene od dobro prečišćene gline, crvene boje pečenja, sa nepostojanom žućkastobelom engobom na površini (sl. 8/9). Na osnovu sačuvanih delova, možemo pretpostaviti da amforama tipa Dressel 6, pripada još nekoliko amfora, koje imaju trakasto profilisan obod, katkad ukrašen plitkim žljebom (sl. 8/4, 7–8). Ove ambalažne posude su rađene od fino prečišćene gline, a boja pečenja je od bele do krem, osim jedne koja je od dobro prečišćene, crveno pečene gline. Na jednoj od njih, u malom pravougaonom okviru je naopako utisnut pečat C.I.S. C. I (ulii) S (abini ili –caenae ili everi ili uri) (Callender 1965, sl. 348, fig. 5/38). Druga amfora istog tipa na vratu nosi natpis izveden crvenom bojom, od kog su sačuvana samo slova *Co*. Moguće je da amforama tipa Dressel 6 pripadaju i delovi trбуha veoma sličnih tehnoloških osobina, na kojima su u jednom do tri reda sačuvani delovi natpisa izvedeni mrkom bojom, osim na jednoj, koja na vratu, ispod krstolikog znaka ima sačuvana slova (?)·TH ispisana crvenom bojom (sl. 10/1–4).

U odnosu na prethodno navedene tipove, amfore širokog otvora, vrećastog spuštenog recipijenta i dugog, šupljeg, špicastog dna (sl. 9/3), nisu znatnije zastupljene. Ipak, u ovom kontekstu su brojnije nego ukupan broj do sada dokumentovanih primeraka, ne samo na

Slika 9 – Amfore (crtao N. Bobić).

Viminacijumu, već i na prostoru Gornje Mezije (Bjelajac 1990, tip VII, 32). Pravljene su od dobro prečišćene gline, crvene ili žućkastocrvene do krem boje pečenja i najčešće su bez premaza, mada se javljaju i primerci sa žućkastobelom engobom na površini. U ovim amforama su krajem 1. i početkom 2. veka transportovani riblji proizvodi sa južne obale Španije. Španskog porekla je, najverovatnije, i jedini primerak od gline sa primesama sitnozrnog peska i nepostojanom engobom na površini (T. 9/1).

Slična situacija je i sa malim amforama specifičnog oblika, po čemu su i dobile ime „*carrot amphora*“ (sl. 9/2). Iako nisu brojne, konteksti iz kojih potiču, ukazuju na to da su proizvodi u njima na Viminacijum dospevali već krajem 1. i u prvim decenijama 2. veka. Jedini od ranije poznat primerak sa prostora grada Viminacijuma, budući da nije imao precizniji kontekst, datovan je u kraj 2. i početak 3. veka (Bjelajac 1996, tip V, 28–29). Međutim, raniju hronologiju potvrđuje još jedan nalaz iz manjeg odbrambenog rova uz zapadnu kapiju logora, u horizontu datovanom u rani 2. vek (Nikolić *et al.* 2019, 149–151). Tačno poreklo

ovih amfora nije utvrđeno, a na osnovu specifičnog oblika i visine, pretpostavlja se da je u njima transportovano tropsko voće, možda urme.

U jednom od ukopa koji pripada najstarijim celinama nađena je manja amfora dugog vrata i oštro prelomljenog recipijenta koji se koso sužava prema dnu, koje nedostaje (sl. 8/1). Rađena je od dobro prečišćene gline, crvene boje pečenja, sa postojanom belom engobom na površini; na celoj posudi su vidljivi tragovi gorenja. Ovaj oblik je najbliži amforama za masline (Bjelajac 1996, tip II, 19–22; Schorgendorfer 1942, 558), te, iako nedostaje kurzivni natpis koji bi to potvrdio, možemo pretpostaviti da su u njoj, takođe uvežene masline iz Istre ili severne Italije.

Pored navedenih, javljaju se delovi još nekoliko amfora različite profilacije i dimenzija, zastupljeni sa po jednim primerkom, ali njihovi oblici za sada nisu sa sigurnošću identifikovani. Jednu od njih predstavlja manja amfora cilindričnog vrata i širokog ramena, sa plastičnom trakom ispod oboda (sl. 8/10), rađena od fino prečišćene gline beličaste boje pečenja. Od drugog primerka, načinjenog od dobro prečišćene gline crvene boje pečenja, sa postojanom belom engobom na površini, sačuvan je samo deo oštro razgrnutog oboda i cilindričnog vrata (sl. 8/12).

Poklopci za amfore takođe čine brojnu grupu. Među njima je najviše zapušača, različitih oblika i dimenzija, ali sličnih osobina (sl. 10/5–8). Izrađeni su od dobro prečišćene gline, crvene ili žućkastobele boje pečenja, sa površinom bez premaza ili sa engobom kakva se javlja na amforama. Najčešće su korišćeni zapušači izduženog ili srcolikog, plitko narebrenog recipijenta, sa proširenim obodima i različito profilisanim dugmetatim drškama, dok su ređi primerci nešto manjih dimenzija, sa oštro prelomljenim recipijentom i širokom pločastom drškom. Nađen je i jedan pločasti poklopac, koji ima iste karakteristike kao zapušači, s tim što je engoba naneta na grubo obrađenu površinu (sl. 10/6). Sa izuzetkom manjeg zapušača sa pločastom drškom, koji se javlja samo krajem prvog i početkom 2. veka, ostali poklopci su u neizmenjenom obliku korišćeni do kraja 2. veka.

Pored navedenih grupa ili tipova posuda, u celinama koje pripadaju najstarijoj fazi logora, javljaju se brojni fragmenti, od kojih se mnogi mogu tipološki opredeliti, ali nije moguće odrediti njihove oblike. Među njima je, pored zdela i lonaca, najviše amfora i krčaga.

* * *

Keramičke posude nađene u najstarijim horizontima istraženim uz zapadni segment severnog bedema logora predstavljaju značajnu osnovu za proučavanje keramike korišćene u Viminacijumu u vreme njegovog nastanka, krajem 1. i početkom 2. veka.

Iz mnoštva tipološki definisanih primeraka, izdvojeni su brojni novi oblici dosada nepoznati među raznovrsnim tipovima koji potiču sa višedecenijskih istraživanja Viminacijuma.

Slika 10 – Natpisi na amforama (1-4); poklopci za amfore (5-9) (crtao N. Bobić).

Osnovni razlog za takvu okolnost, svakako predstavlja neujednačen stepen istraženosti, odnosno činjenica da najveći deo keramičkog materijala sa ranijih iskopavanja potiče sa prostora viminacijumskih nekropola, dok su istraživanja grada i logora na samom početku, a istraženost horizonata iz vremena njihovog osnivanja neznatna.

Novi oblici su posebno izraženi među posudama koje pripadaju trpeznoj i ambalažnoj keramici, ali i među amforama.

Delovi istih posuda, nalaženi su na velikom međusobnom rastojanju, a delovi posuda iz škarpe spajali su se onima nađenim u ukopima i u prostorijama kasnije sagrađenog objekta, kao i ukopima ispod objekta. Ovo ukazuje na činjenicu da su one prvobitno bile deponovane negde u blizini, a da su dislocirane nivelacijom terena u kasnijem periodu, odnosno prilikom pravljenja škarpe uz nasip.

Brojna zastupljenost velikih posuda, poput pitosa, amfora i tarionika, kao i posuda korišćenih u svakodnevnom životu za kuvanje hrane, logična je ako se ima u vidu količina namirnica koja je bila potrebna da se prehrani veliki broj ljudi. S obzirom na to da se radi o keramičkim posudama iz logora, iznenađuje velika količina luksuzne trpezne keramike.

U okviru svake od funkcionalnih grupa, javljaju se različiti oblici posuda sa istim tehnološkim karakteristikama ili specifičnostima u određenim elementima. Tako su od dobro prečišćene, sivo pečene gline, sa neravnomerno glačanom površinom ukrašenom urezima izvedenim gustim češljem ili glačanim motivima, najčešće pravljeni pitosi, ali veoma slična svojstva imaju i neki oblici zdela, krčaga i pehara. Isti je slučaj i sa posudama od dobro prečišćene, oranžcrveno pečene gline specifične strukture, sa glačanom površinom, koja je karakteristična za određene tipove amfora, ali i za krčage sa dve drške i pitose sa smolastim premazom na obodu. Za razliku od navedenih posuda, koje su imale različitu funkciju i koje su zastupljene brojnim nalazima, samo u okviru kuhinjske keramike se javljaju zdele i lonci koji se svojim osobinama izdvajaju od uobičajenih posuda korišćenih za kuvanje. To se pre svega odnosi na lonce od dobro prečišćene gline, svetlosive boje pečenja, ukrašene različitim linijama izvedenim gustim češljem, ali i na malobrojne zdele i lonce, koji su takođe pravljeni od dobro prečišćene gline, ali su crveno pečeni, sa tamnosivim mat premazom na površini. I u okviru trpezne keramike se javljaju primerci sa karakterističnim osobinama, kakve ne nalazimo među drugim posudama. Pored onih rađenih u tehnici tera sigilate, čine ih zdele i tanjiri precizne izrade, od fino prečišćene gline krem boje pečenja, sa oranžcrvenom mramorizacijom na površini.

Izvesno je da opisane grupe posuda predstavljaju import, a njihove zajedničke karakteristike ukazuju na iste proizvodne centre. Posude, kao i njihovi sadržaji (u vidu maslinovog ulja i vina) dospevali su, uglavnom, sa prostora severne Italije i Istre, odakle se krajem 1. i početkom 2. veka odvijao intenzivan izvoz robe na naše područje, ali i iz galskih centara. Brojnost amfora za transport prerađevina od ribe, svedoči o tome da je uvoz sa južne obale Španije bio

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

znatno intenzivniji nego što se pretpostavljalo. Slično je i sa amforama u kojima je uvoženo najverovatnije tropsko voće, ali njihovo tačno poreklo još uvek nije pouzdano utvrđeno.

Većina oblika koji pripadaju trpeznoj i kuhinjskoj keramici je u nešto izmenjenoj profilaciji, ali sa drugačijim tehnološkim karakteristikama, izrađivana i u kasnijim periodima, uglavnom u domaćim radionicama.

Pored toga što predstavlja osnovu za detaljniju analizu posuda korišćenih u logoru u vremenu njegovog osnivanja, ovde prikazan materijal omogućava da se sagledaju sličnosti i razlike sa istovremenim posudama nađenim u grobovima na nekropolama Viminacijuma.

Osim keramičkih posuda, u najstarijim celinama logora su evidentirani i drugi predmeti, među kojima je veliki broj lampi sa volutama (Ivanyi I: cf. Ivanyi 1935), delova vojne opreme, kriškastih perli, itd. Datovanje ovih celina potvrđeno je i brojnim numizmatičkim nalazima iz perioda dinastije Flavijevaca,² uglavnom imperatora Vespazijana i Domicijana, među kojima su i dva iskovana od zlata. Slični nalazi potiču iz najstarijih horizonata istraženih u okviru kula i manjih celina koje pripadaju najstarijoj fazi logora, mada je u njima bilo znatno manje arheološkog materijala.

Bibliografija:

Bjelajac 1990 – Lj. Bjelajac, *Terra sigillata u Gornjoj Meziji*, Beograd 1990.

Bjelajac 1996 – Lj. Bjelajac, *Amfore gornjomezijskog Podunavlja*, Beograd 1996.

Bogdanović et al. 2021 – I. Bogdanović, Lj. Jevtović, S. Golubović, Legijski logor u Viminacijumu: Arheološka istraživanja severnog bedema u 2018. godini, u: S. Vitezović, M. Radišić, Đ. Obradović (ur.), *Arheologija u Srbiji: projekti Arheološkog instituta u 2018. godini*, Beograd 2021, 159–172.

Callender 1965 – M.H. Callender, *Roman Amphorae with index of stamps*, London 1965.

Dragendorff 1895 – H. Dragendorff, *Terra Sigillata. Ein Beitrag zur Geschichte der griechischen und römischen Keramik*, *Bonner Jahrbücher* XCVI-XCVII, 1895, 18–155.

Dressel 1899 – H. Dressel, *Corpus Inscriptionum Latinarum*, vol. XV, Berlin 1899.

Ivanyi 1935 – D. Ivanyi, *Die pannonischen Lampen*, *Dissertationes Pannonicae* Ser. 2 Nr. 2, Budapest 1935.

Nikolić et al. 2018 – S. Nikolić, G. Stojić, M. Marjanović, Istraživanja na lokalitetu Čair – castrum (Viminacijum) 2016. godine, u: I. Bugarski, N. Gavrilović Vitas, V. Filipović (ur.), *Arheologija u Srbiji: projekti Arheološkog instituta u 2016. godini*, Beograd 2018, 69–78.

Nikolić et al. 2019 – S. Nikolić, G. Stojić, M. Marjanović, I. Bogdanović, Lj. Jevtović, Istraživanja na lokalitetu Čair – castrum (Viminacijum) 2017. godine, u: I. Bugarski, N. Gavri-

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

lović Vitas, V. Filipović (ur.), *Arheologija u Srbiji: projekti Arheološkog instituta u 2017. godini*, Beograd 2019, 125–134.

Nikolić et al. 2021 – S. Nikolić, G. Stojić, M. Marjanović, Legijski logor u Viminacijumu: arheološka istraživanja u zoni zapadnog bedema u 2018. godini, u: S. Vitezović, M. Radišić, Đ. Obradović (ur.) *Arheologija u Srbiji: projekti Arheološkog instituta u 2018. godini*, Beograd 2021, 145–157.

Schörgendorfer 1942 – A. Schörgendorfer, *Die römische Keramik der Ostalpenländer*, Brünn – München – Wien 1942.

Napomene:

¹ Rezultati istraživanja ovog dela logora objavljeni su u: Nikolić et al. 2018; Nikolić et al. 2019; Nikolić et al. 2021; Bogdanović et al. 2021.

² S obzirom na to da se radi o sloju sa izraženim ostacima gorenja, pored drugih, uglavnom bronzanih predmeta, oštećeni su i brojni nalazi novca, koji su nečitljivi.

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

902/904:061.6(497.11)"2020"(082)(0.034.2)
902.2(497.11)"2020"(082)(0.034.2)

ARHEOLOGIJA u Srbiji [Elektronski izvor] : projekti Arheološkog instituta u 2020. godini / urednici Selena Vitezović, Đurđa Obradović, Milica Radišić.
- Elektronsko izd. - Beograd : Arheološki institut, 2023 (Beograd : Arheološki institut). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) ; 12 cm

Systemski zahtevi: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovne strane dokumenta. - Tiraž 50.
- Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-6439-086-6

- a) Археолошки институт (Београд) - Истраживања - 2020 - Зборници
- b) Археолошка истраживања - Србија - 2020 - Зборници

COBISS.SR-ID 127853321